

Vigyázat! – Csongor!

Vörösmarty Mihály Csongor és Tündéje az Új Színházban

Vannak művek, melyekről ha valaki dicsérő szavakkal szól, muszáj rájuk bíráló megjegyzést tennünk, mert megszólal bennünk a józannak érzett ész, ha azonban az illetőt kezdik kritizálni, rögvest a pártjára állunk, akármilyen kusza élményben volt is részünk a találkozásokor.

Az Új Színház első bemutatója, a *Novák Eszter* főiskolai hallgató vizsgarendezéseként Üdlak címmel színpadra vitt Csongor és Tünde nem egyszerűen önállóan tekinthető „rendezői olvasat”, hanem kusza, de kollektív vízió Vörösmarty műve alapján. Afféle Roncs-Csongor, ha szabad itt emlékeztetnünk Szomjas György Roncsfilmjének képeire.

Ez nem a *Csongor és Tünde!* – mondják sokan. Miért? Az milyen? – kapná föl a fejét mérgesen az ember, ha nem látta volna nyáron az óbudai Zichy-kastély udvarán a Tér-színház *Bucz Hunor* által rendezett szép és egységes *Csongor és Tündéjét*, melynek láttán hasonló kételyek föl sem merültek bennünk. Az említett előadásban óvó szerepettel, a szöveget felragyogtatva, szinte pódiumszínházi egyszerűséggel, klasszikus dramaturgiai rendben került közönség elé a mű. S bár az Éj monológját *Szamosvári Gyöngyvér* mondja gyönyörűen, és a kiváló *Zanotta Veronika* játssza Mirígy szerepét, nem a nagyszerű *Csomós Mari*, s bár Tünde és Csongor megformálásában is adódnak gondok, mégis valami keblet feszítő büszkeség tölti el a nézőt, hogy ő is részese, titkos értője és birtokosa annak a csodának, melyet magyar nyelvnek és magyar kultúrának neveznek. Ezt az előadást jelenlegi is műsoron tartja a Tér-színház (felvilágosítást a 1357-278-as telefonszámon lehet kérni), a Ligetben is színre került egy kifejezetten gyerekeknek készült átdolgozás – erről talán később írunk majd.

Sürgösen írunk kell azonban az Új Színház *Csongor és Tünde* előadásáról, mielőtt általános iskolások nyihogó hada távozna értetlen röhögéssel, csalódott és dühöngő nevelőik kíséretében a Paulay Ede utcából, mert olyasmire jöttek el, amire nem voltak föl-készülve, s ami talán nem is nekik készült.

A középiskolások közül viszont jó lenne, ha sokan látnák ezt az előadást is a Bucz Hunor-féle, „igazibb” *Csongor és Tünde* után. Ugyanabban az évben, egymás után láthatni a két értelmezést – páratlan élménynek ígérkezik. A sorrendet azonban nem szabadna fölcserélnünk. Mert az Új Színházban különös élmény vár ránk.

Né hagyjuk ki ezt az előadást sem – de legyünk erősek!

„Éj legyen napfényetek!” – indul Mirígy átkával a játék. S az átérzett sötétség, az utat elvesztő vak homály, az eltévedés ismétlődő rémülete, a tökéletes kiúttalanság, csonkasság és bénaság, a teljes kilátástalanság érzete keríti hatalmába a nézőt. Sötét van – kint és bent. Aki ezt az érzést idegennek véli a szerzőtől, az nem olvasta a művet. A goyái képek iránt fogékony Vörösmarty nem kisedővás céljából írta művét, az iszonyat ki-kitűközik a fénnyel teljes sorok közül is.

Mekkora költő! – érzékeljük minden pillanatban. S milyen rossz drámaíró! – sziszegjük titkon. Aztán kezd a dolog tűrhetetlenné válni: a nyafogás és a téblábolás állandósul. Megfejtethetlen Mirígy átkának indítéka. Találgatni, kitalálni persze mindent lehet. De a boszorkány gonosz tetteinek mozgatórugóját az Új Színház előadásában sem dramaturgiailag, sem rendezőileg nem látván működni – gyanakodni kezdünk. Mi történik itt? Rossz szul emlékszünk? Nem. Jól emlékszünk, csak egy váratlanul újszerű darabértelmezéssel találjuk szembe magunkat.

A rendező, illetve a dramaturg, *Kárpáti Péter* azt tették a darabban, mint ama bizonyos, furcsa figurákkal teli, belsejében havazós üveggömbbel: erőteljesen megrázták, mire a kavargás megkezdődött, de közben a figurák is leszakadtak talapatukról, ezért aztán a

legváratlanabb időben érkeznek és távoznak, lebegnek, törött tagokkal egymáshoz ütözköznek, szövegfoszlányokkal válaszolgatnak egymásnak.

Miről van szó? A lényeg azért kitetszik az össze-vissza dobált verssorok közül is. A romantika vad belső képei az ezredvég, a kopár leépülés külső képei helyettesítik. Csongor – *Horváth Virgil* – nem világvándornak, inkább csak kivert kamaszkölyöknek tűnik, aki valahol a nyolcadik kerületben kidobott lavórok és fürdőkádak tövében húzza meg magát. Érkezésekor Tünde – *Szalay Mariann* – még valóban tündéri jelenség, később maga is hozzászápad szerelméhez. Mivel azonban az eredeti történetet a rendező és a dramaturg minduntalan felrúgja, a néző, sokáig nem is érti, mit akarnak ezek? Miért nyügdömnek? Ki bántja őket? Mirigy? Mi oka van rá?

Csomós Mari – mint már egyszer – most is remekel. Az a darab viszont, melynek a rendezői koncepció szerint egyszere boszorkánya s Éj királynője, ő nincs megírva. Irtózatot terhet cipel tehát a színész, aki varázserejénél fogva néha szinte még a megoldhatatlant is megoldja.

Az ördögfiak közül *Papp Zoltán* Kurrahja méltó párja a bajkeverő boszorkánynak. Ékes, szép beszédük feledtetni képes a fiatalabbak és ernyedtt artikulációját, szerepmondásuk elképesztő színtelenségét. Duzzog szerepében *Fekete Tibor* főiskolai hallgató kényszerül – a rendezői utasítás és a rókát követve – duzzadt nyakerekkel üvöltözni, mégis korrektül megoldja feladatát. Tökéletes alakítást nyújt – remek összmunkában a többiekkel – a Kaposvárról szerződötett *Magyar Attila*, a mindig pórul járó, idegbeteg, izgékony Berreh szerepében.

Ledérral meglehetősen mostohán bánt Vörösmarty. Novák Eszter, valamint a drámaíróink közt is kiemelkedő költői erővel bíró Kárpáti Péter azonban olyan alakot formáltak Mirigy leányából, hogy a hideg futkos a hátunkon: ő a magányos, az utcalányok között is leírt szerencsétlen nő a történetben, a legfőbb vesztes, a legárvább, maga a tökéletes reménytelenség és elhagyottság, a pléhkádban kispárnájával alvó, kétlábón járó nyomorúság. Ami persze *Tóth Ildikó* érdeme is, aki brilliáns módon oldotta meg feladatát. Ahogy Balgával huzakodván mondja: „Nem. Ebből semmi nem lesz...” – élével megfordul a mondat, felismerésként hangzik, s nem elutasítást jelent, mint eredetileg. Hidegrázós Ledér második találkozása Balga alakítójával, *Schlanger Andrással*, aki sokban hozzájárul ahhoz, hogy átérezzük az előadás alapját képező heves fájdalmat: ez itt Üdlak, ennyire futja erőnkéből. Miféle vágy kergeti ezeket a sápatag figurákat? Kinek mit jelent a vágyva vágyott valami? Kábító, hangos zenét? Álmod? Miről?

Balgánál látjuk a legkevesebb problémát. Alakja Schlanger alakításában nem annyira földszagú, inkább külvárosi figura. Torokszorító, amikor az első rész végén fényes, meztelen vállú faunként hágia meg a fürdőkádnak döntve a megszedülő Ilmát, egy – rendezői stílusában *Ács János* kezemunkájára emlékeztető – csúcs-jelenetben. Ilma szerepében *Prókai Annamáriát* látjuk. Kenyérillatú, erős, vonzó, sokat tudó. Nem ő az előadásban az egyetlen színész, akinek láttán már a következő bemutatókban reá váró feladatokra gondolt a néző. A vándorok hármasa elgyötörve érkezik a többiekhez, a mélybe. *Schneider Zoltán* kalmárja, *Mihályfi Balázs* fejedelme mellett *László Zsolt* tudósa is megmarad emlékezetünkben. Lélekkel teli, fájó alakítás az övé.

A szövegből nélkülözhetetlen részek hiányoznak érthetetlen módon. Pl. a „Kirepment a madár, az ész...” kezdetű mondatból „az ész” rendre kimarad minden előadásban. Hogy értsük ezt? Ekkora volt a műtét? A szövegmegőrzés és kreálás ebben az előadásban leginkább a képzőművészetből ismert kollázstechnikára emlékeztet. Így került a „gennygaluskás” dal mellé a *Holdvilágos éjszakán Eisemann Mihálytól*, a *Pesten jártam iskolába, kum!* gyermekjátékdalt a *Van egy kis házam, odamegyek* kezdetű – egyébként bájos! – versike követi *Alexander Milne*-től, ami Ledér szájából már bevallottan a blődli határát súrolja.

Színháztörténeti idézet is sok van a játékban: *Beckett Ő, azok a szép napok-jából* Winnie és a kalapjai, *Spiró Csirkefejből* a kellékek javarésze, *Planchon-Molière Dandin Györgyéből* a közös lábmosás finom erotikája – ezek egytől egyig inkább kedves, mint felrovandó ötletek, amelyek azonban nem alkotnak egymással szerves egységet.

Logikailag és dramaturgiailag követhetetlen eseménysor, tisztázatlan akarások, eltérő erejű színészi alakítások jellemzik ezt az előadást – és mégis. Valami sugárzik a színpadról, amit oly ritkán érezhetünk: a kollektív erő, a közös vállalás. Az előadás erősen vitatható, de letagadhatatlanul újszerű. Az Új Színház első produkciójának díszleteit és kosztümjeit *Zeke Edit* tervezte.

Mindeközben Arany János odafent rég félreállt már és elfelejtette még az emlékét is, hogy nevét törölték a színház nevéből, hogy az új színháznak ne legyenek önazonosítási problémái. Azért aki elsőként ér föl hozzá közülünk, akik e mai napig tele vagyunk rossz érzésekkel emiatt, mentse ki őket, a névcserélőket, amiért – há'!lstennek! – nem érnek rá a depresszióra hajló mestert megkövetni. Dolguk van. Színházat csinálnak.

Nagyon érdekes színházat.

GABNAI KATALIN